

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17 (60)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК 37

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.:наук. зап. Рівнен. держ. гуман. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуман. ун-т; [редкол.: В.В.Вербець, М.С.Янцур, І.Д.Бех та ін.]. — Рівне: РДГУ, 2017. — 332 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем гуманітарної парадигми сучасної освіти, дидактики новітньої школи, соціалізації та ресоціалізації в освітньому просторі, компетентнісної підготовки педагога та використання інноваційних освітніх технологій у дошкільній, загальноосвітній, професійній і вищій освіті.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів, вчителів, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романишина Наталія Василівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 29.06.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

N.P. PAVLYUK. BUSINESS COMMUNICATION AS THE BASIS OF COMMUNICATIVE CULTURE OF STUDENTS, TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The constituents of business intercourse are considered in the article: communicative, interactive and perceptual; a lecture is selected as one of forms of exchange by information; the features of tactic of intercourse during the decision of the vexed questions are marked.

Key words: *communication, lecture, technical and psychological receptions of oratorical art, terms of expressiveness of language, business intercourse in conflict situations.*

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. Н.В. Романишина.

Одержано редакцією 22.05.2017 р.

УДК: 378. 016: 811. 161. 2' 276. 6' 373

К.В. ДЖЕДЖЕРА

ДЕФІНІЦІЇ «ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ», «ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ», «ПРОФЕСІЙНЕ ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ» У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ ТЕЗАУРУСІ СТОСОВНО КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

У статті обґрунтовується необхідність підготовки студентів до спілкування, що має здійснюватись під час трудової діяльності у професійно-трудовому середовищі. Визначається сутність комунікативної підготовки студентів. Здійснюється аналіз змісту поняттєво-категоріального апарату та відповідного термінологічного тезаурусу, з допомогою якого презентуються явища спілкування у трудовій сфері. Визначається зміст дефініцій «ділове спілкування», «професійне спілкування», «професійне ділове спілкування» та їх місце у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.

Ключові слова: *дефініція, спілкування, ділове спілкування, професійне спілкування, професійне ділове спілкування, професійна підготовка, студенти, комунікативна підготовка студентів, термінологічний тезаурус.*

В умовах ринкового суспільства виникає потреба у підвищенні конкурентоспроможності фахівців, здатних до самостійного пошуку робочих місць, до самоствердження в обраній професійній сфері та до професійного зростання. Важливим засобом забезпечення професійної підготовки такого рівня стає навчання спілкуванню – особливому виду діяльності, спрямованому на встановлення контактів та забезпечення ефективної взаємодії між працівниками під час виконання професійних обов'язків і розв'язання професійних проблем.

Постановка проблеми у зазначеному контексті зумовлює необхідність активізації психологічних досліджень стосовно комунікативної підготовки студентів, що вимагає уточнення поняттєво-категоріального апарату та збагачення термінологічного тезаурусу, що використовуються для визначення сутності та позначення явищ спілкування у професійній сфері.

Упродовж останніх десятиліть з'явилося чимало праць, присвячених аналізу питань, пов'язаних зі спілкуванням у професійно-трудовому середовищі. Їх вивчення дає змогу констатувати переважну присутність в тезаурусі дослідників термінів «ділове спілкування» (О. Баєва, Л. Богданова, Г. Бороздіна, І. Данилюк, Ю. Жуков, І. Козубовська, О. Кубрак, А. Панфілова, В. Троцько, І. Трубавіна, Г. Щьокін, Ф. Хміль, Г. Чайка, М. Черезова, Т. Чмут) та «професійне спілкування» (А. Бичок, О. Берестенко, М. Коваль, І. Козубовська, В. Лівенцова, Н. Колетвінова, І. Радомський, Т. Спіріна, Л. Чулкова), яким або надають різного значення, або вживають як синоніми. Останнім часом у науковому обігу з'явився термін «професійне ділове спілкування», з допомогою якого підкреслюється його специфіка як «фахово зумовленого акту» (О. Зотова-Садило) [7, 437].

Водночас посилилась увага дослідників до завдань комунікативної підготовки студентів, які зокрема аналізуються вченими в аспектах засвоєння досвіду ділового спілкування (Н. Галярдик, Л. Горжу, Л. Дика, О. Рембач), професійного спілкування (Л. Барановська, А. Бичок, В. Кочина, Т. Крамаренко) або професійного ділового спілкування (О. Зотова-Садило).

Метою нашої статті є з'ясування сутності дефініцій «ділове спілкування», «професійне спілкування», «професійне ділове спілкування» та уточнення їх позицій у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.

Аналіз праць, присвячених різним аспектам комунікативної підготовки, утворює підстави для її розуміння у загальному сенсі як процесу формування готовності студентів до спілкування, що передбачає вироблення в них певної якості ставлення до спілкування та його учасників, а також спроможності успішно реалізувати комунікативні дії завдяки наявним знанням про спілкування, комунікативним умінням, навичкам і здібностям. У контексті завдань професійної підготовки виникає потреба в засвоєнні досвіду специфічного виду спілкування, що відбувається в умовах трудової діяльності. Водночас виникає питання, до якого саме різновиду спілкування готувати студентів.

Починаючи з кінця ХХ століття, коли власне й активізувались дослідження комунікативної сторони суспільно значущої діяльності (у тому числі професійної), зародилась традиція позначати її терміном «ділове спілкування». Відповідно запропоновані дослідниками визначення базувались на таких ключових поняттях, як діяльність, діло, справа. У зв'язку з цим у частині запропонованих дефініцій відображені погляди вчених щодо ділового спілкування як певної діяльності людей, яка уможливилася перебіг та досягнення ними позитивних результатів спільної справи, забезпечує сприятливі взаємини між ними (В. Троцько, А. Панфілова, І. Трубавіна).

Так, згідно переконань В. Троцько та І. Трубавіної, ділове спілкування є процесом обміну інформацією про спільну людську діяльність та про людей, які беруть у ній участь, що уможливилася її організацією, отримання інформації про її цілі і результати [14, 67].

© К.В. Джеджера, 2017

Подібних поглядів щодо розуміння сутності досліджуваного явища дотримується А. Панфілова. На думку автора, ділове спілкування, що є процесом взаємодії ділових партнерів, має забезпечити організацію й оптимальний перебіг їхньої предметної діяльності та бути спрямованим на досягнення визначених ними цілей щодо спільної справи, покращення взаємин у ході продуктивної співпраці [11, 15].

Водночас варто підкреслити, що специфіка ділового спілкування нерідко пояснюється особливим статусом його учасників. Як стверджують Г. Чайка та Т. Чмут, учасники ділового спілкування не є випадковими людьми – як виконавці суспільно значущої діяльності вони наділені певними повноваженнями, необхідними для її виконання, «є особистостями, значущими одне для одного, вони взаємодіють з приводу конкретного діла, а основне завдання такого спілкування – конкретна співпраця» [16, 17]. При цьому відомі дослідниці зазначеної проблеми акцентують увагу на інструментальному значенні ділового спілкування як засобу розв'язання проблем, що виникають під час соціально значущої спільної діяльності [16, 17].

Близькою за змістом до попередньо викладеної є думка Г. Бороздіної, котра також пропонує розуміти ділове спілкування з позиції його призначення для вирішення певних завдань, пов'язаних з діяльністю, і характеризує його як процес, спрямований на розв'язання конкретної проблеми, реалізацію конкретної цілі, досягнення певного результату завдяки тим взаємозв'язкам і взаємодії, які забезпечують обмін діяльністю, інформацією і досвідом [2, 58].

Водночас дослідники звертають увагу й на інші аспекти ділового спілкування. Наприклад, І. Горбуліч, яка вважає ділове спілкування процесом установаження контактів між людьми, наголошує на його детермінованості потребами спільної діяльності та на динамічності цього процесу. Тому, як цілком слушно стверджує автор, під час ділового спілкування відбувається не лише реалізація таких контактів, але й їх розвиток і вдосконалення [4, 31].

Таким чином, ділове спілкування постає як динамічний засіб реалізації суспільно значущої діяльності, що реалізується у процесі встановлення контактів, взаємовпізнання та взаємодії між людьми, наділеними необхідними повноваженнями, що уможливлене цілеспрямоване розв'язання конкретних проблем та досягнення бажаних результатів у ході обміну інформацією (думками, почуттями, досвідом тощо).

Утім, як зазначає І. Козубовська, діловому спілкуванню притаманні «деякі специфічні ознаки, зумовлені процесами виробництва і керівництва» [8, 9], у зв'язку з чим відбувається зміна його ролі – згідно висновку автора, воно перетворюється «з фактора, який супроводжує відповідну діяльність» [8, 7] на «професійно значущий компонент цієї діяльності» [8, 7].

Подібних поглядів дотримуються й інші вчені, які наголошують на специфічних особливостях ділового спілкування, пов'язаних з професійною діяльністю. Так, на думку Ю. Жукова, ділове спілкування є особливим видом спілкування, який уможливлене реалізацію спільної діяльності та необхідних для цього зв'язків між людьми, котрі володіють певною професійною компетентністю [6, 63]. А в інтерпретації О. Рембач цей феномен відображає суто професійний аспект виробничих комунікацій і трактується як процес «встановлення і розвитку професійних контактів, зумовлений потребами виконання виробничих функцій і типових завдань професійної діяльності» [13, 66], що передбачає реалізацію його комунікативної, інтерактивної та перцептивної сторін.

Проте факт «забарвлення» змісту спілкування конкретними проблемами професійної діяльності нерідко отримує відображення лише в синонімізації феноменів ділового і професійного спілкування. Саме таких поглядів дотримуються О. Баєва, А. Бичок, Г. Бороздіна, Л. Власова, О. Кондратенко, Ф. Кузін, Т. Мишаткіна, В. Семеновська, В. Співак, М. Тимофесев, Н. Хилл, Г. Чайка, М. Черезова, Т. Чмут, які ототожнюють означені явища.

Наприклад, у визначенні Н. Хілла термін «ділове спілкування» представлений у дужках як синонім терміну «професійне спілкування», а його значення трактується як «особлива форма взаємодії людей у процесі визначеного виду діяльності, що сприяє встановленню морально-психологічної атмосфери праці та взаємин партнерства між керівниками і підлеглими, між колегами, створює умови для продуктивного співробітництва людей у досягненні вагомих цілей, забезпечуючи успіх загальної справи» [15, 2-3].

Водночас у працях О. Берестенко, В. Лівенцової, І. Радомського наголошується на існуванні певних відмінностей між зазначеними феноменами, що є підставою для заперечення тотожності між відповідними їм поняттями та термінами, які використовують для їх позначення.

Підтвердження слушності цього висновку криються й у етимології згаданих вище термінів. Так, як зазначається у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», термін «діловий» означає:

- явище, що стосується суті справи, має практичне значення;
- властивість, притаманна зайнятій людині (добре підготовлена, досвідчена, працьовита; зайнята практичним аспектом справи, пов'язаною з матеріальною вигодою);
- те, що може бути придатним для господарських потреб, промислового та іншого використання; має товарний характер [3, 305].

Натомість терміном «професійний» позначають значно вужчі за своїм змістом явища, пов'язані суто з професією – тим видом діяльності, що вимагає від виконавця спеціальних знань та умінь [3, 1174].

З огляду на викладене логічним буде вважати (як це роблять О. Берестенко та І. Радомський), що поняття «професійне спілкування» є вужчим за поняття «ділове спілкування», а відповідне йому явище визначається певною специфікою, зумовленою особливостями конкретної професійної діяльності. Тобто, як вважає Н. Колетвінова, професійне спілкування є процесом поширення професійної інформації, яка відображає потреби представників певної професії [9, 28].

О. Берестенко пропонує розуміти ділове спілкування у контексті відображення усього процесу діяльності (мотивів, мети, засобів дії, результату тощо) у власне спілкуванні – виді «взаємодії людей, що полягає в обміні інформацією, думками, досвідом, знаннями, умінями, навичками та результатами діяльності, ставленням до людини, предметно втіленими в матеріальній і духовній культурі» [1, 14]. А своє тлумачення професійного

спілкування дослідниця формулює на підставі розуміння професії як певного виду трудової діяльності людини і вважає, що вона поділяється на різновиди залежно від предмету, мети, знаряддя та умов праці. Виконання кожного різновиду такої діяльності вимагає особливої якості контактування її виконавців, обумовленого специфікою професії. Відтак, як стверджує О. Берестенко, професійне спілкування – це «творчий, керований процес взаємообміну повідомленнями, організації взаєморозуміння, досягнення оптимальної взаємодії, взаємопізнання в різних видах діяльності учасників професійно спрямованої комунікації» [1, 16], специфічними рисами якого є: «свідоме цілеспрямоване управління комунікацією, наявність загальної та конкретної мети спілкування, а також наукова обґрунтованість та високий професійний рівень» [1, 17].

Водночас варто погодитись з думкою дослідниці про те, що професійне спілкування, як і інші різновиди спілкування, має творчий характер. Адже, як слушно стверджує автор, у ході виконання професійних завдань фахівець стикається з різноманітними ситуаціями, розв'язання яких може відхилитись від відомих алгоритмів чи шаблонів і вимагає оригінальних рішень і творчих підходів [1, 17].

Підтримуючи думку стосовно схарактеризованого співвідношення досліджуваних понять, І. Радомський пропонує інше за змістом трактування професійного спілкування, що базується на таких його характеристиках, як відповідальність і цільова спрямованість. У цьому контексті зазначений феномен постає як «процес встановлення і підтримки прямого чи опосередкованого тими й іншими засобами контакту, обумовленого професійно значущими цілями, що припускають відповідальність за їхню реалізацію» [12, 131].

Аналізуючи викладені трактування професійного спілкування, варто погодитися з думкою В. Лівенцової про те, що в них відображено його досить вузьке значення як засобу та умови розв'язання завдань [10]. Водночас, як стверджує дослідниця, існує ще й широке його розуміння, згідно з яким беруться до уваги: по-перше, кваліфікаційні якості учасників (їх комунікативний та професійний досвід), що дають змогу досягнути високої ефективності комунікативної взаємодії під час виконання професійних обов'язків: по-друге, якість його оцінювання з боку суб'єктів професійної комунікації [10].

Так, повертаючись до роздумів І. Радомського, знаходимо в них тенденцію щодо розширення меж розуміння зазначеного явища. Як стверджує учений, виокремлені характеристики професійного спілкування підлягають зовнішньому (наприклад, адміністративна оцінка) та внутрішньому (самооцінка) контролю за ознаками нормативності (нормативної регламентації), часового обмеження, виконання соціальної ролі тощо [12, 131].

Висловлена теза отримали відображення в тлумаченні професійного спілкування, запропонованому М. Дяченко. Згідно твердження автора, цей феномен треба характеризувати виходячи з трьох ключових ознак: відповідності моралі, комунікативної компетентності, наявності специфічного (притаманного конкретній професії) вербального ресурсу. Виходячи з цього професійне спілкування є ефективним за умови обізнаності його учасників з етичними принципами, психологічними основами ділової комунікації (що створює підґрунтя для духовного розвитку особистості), опанування професійною лексикою, притаманною конкретній професійній галузі [5].

Підтримуючи викладену думку, зазначимо, що термін «комунікація» у широкому розумінні є тотожним терміну «спілкування». У цьому сенсі комунікативна компетентність охоплює весь (без виключення) досвід особистості в аспекті спілкування, у тому числі й стосовно оволодіння професійним тезаурусом (професійною лексикою) у тій чи іншій професійній галузі. З іншого боку, бачиться важливим особливо підкреслити специфіку регулятивної сторони професійного спілкування, яка отримує відображення у тій конкретній складовій моральної свідомості, що належить до професійної моралі. Узагальнюючи викладене, отримуємо змогу трактувати сутність професійного спілкування як динамічного, творчого процесу встановлення контактів між учасниками професійної діяльності, що реалізуються завдяки їхній комунікативній компетентності з метою розв'язання професійно значущих проблем та регулюється нормами професійної етики.

Водночас варто зазначити, що останнім часом О. Зотова-Садило активно використовує термін «професійне ділове спілкування». Доцільність об'єднання словосполучень «ділове спілкування» та «професійне спілкування» автор пояснює тим, що під час виконання діяльності та розв'язання притаманних їй проблем спілкування її виконавців набуває «професійно спрямованого ділового рівня» [7, 436], а отримання кінцевого результату будь-якої справи стає більш ймовірним за умови її професійної реалізації.

Об'єднуючи зазначені терміни, дослідник надає глибшого значення як діловому, так і професійному спілкуванню, оскільки перше розглядається у контексті участі у справі професіоналів, а друге – з позиції піднесення професійної діяльності до рівня справи, діла. У такому розумінні професійне ділове спілкування визначається як «процес цілеспрямованого обміну специфічною професійною інформацією між соціальними суб'єктами, що має на меті здійснення фахово зумовленого акту в інтересах обох суб'єктів» [7, 437] і розуміється як засіб об'єднання (консолідації) працівників, що уможливує їхню співпрацю з приводу справи; реалізації певної ідеї, мотивації працівників до продуктивної взаємодії, до професійного зростання та кар'єрного розвитку; регулювання взаємин під час виконання професійного обов'язку [7, 438-439].

Аналіз дефініцій «ділове спілкування», «професійне спілкування», «професійне ділове спілкування» дав змогу з'ясувати, що кожна з них характеризує той різновид спілкування, який має місце у професійно-трудоному середовищі, і не є тотожним один одному. У співвідношенні з іншими дефініціями «професійне спілкування» репрезентує найвужче значення явища спілкування у трудовій сфері і вказує на ті його ознаки, які стосуються взаємодії професіоналів з приводу виконання професійних завдань. З допомогою дефініції «ділове спілкування» можна розкрити значення спілкування в аспекті його зв'язку з суспільно значущою діяльністю, а дефініція «професійне ділове спілкування» вказує на взаємозв'язок між професіоналізмом та діловитістю («ділом») учасників комунікативного процесу.

Таким чином, позиції зазначених дефініцій у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки

студентів можуть розглядатися у контексті визначення рівнів готовності до спілкування в умовах трудової діяльності: від достатнього (готовності до професійного спілкування) до найвищого (готовності до професійного ділового спілкування).

Перспективним напрямом подальших розвідок, на наш погляд, може бути вивчення питань, пов'язаних з формуванням психологічної готовності до спілкування у професійно-трудоному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. форм навчання всіх спец. гуманіт. профілю / О.Г. Берестенко; держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 299 с.
2. Бороздина Г.В. Психологія ділового об'єднання: учеб. / Г.В. Бороздина. – М.: Инфра-М, 2006. – 224 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпін': ВТФ «Перун», 2005. – 1720 с.
4. Горбуліч І.О. Підготовка майбутніх фахівців з маркетингу до ділового спілкування засобами професійно-орієнтованих технологій: 13.00.04 / Ірина Олександрівна Горбуліч; ДЗ «Луганськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». – Старобільськ, 2015. – 293 с.
5. Дяченко М.Д. Наукові підходи до розуміння сутності культури професійного спілкування майбутніх фахівців [Електронний ресурс] / М.Д. Дяченко. – 2016. – Режим доступу: naukajournal/index.php/naukajournal/article/view/890. – Назва з екрану.
6. Жуков Ю.М. Эффективность делового общения / Ю.М. Жуков. – М.: Знание, 1998. – 164 с.
7. Зотова-Садило О.Ю. Професійне ділове спілкування: становлення і розвиток поняття / О.Ю. Зотова-Садило // Педагогіка вищ. та середньої шк. – 2013. – Вип. 37. – С. 436-441.
8. Козубовська І.В. Деякі особливості ділового спілкування у професійній діяльності соціальних працівників / І.В. Козубовська // Соціальна робота в Україні. – 2016. – № 1-2. – С. 5-12.
9. Колетвинова Н.Д. Формирование профессиональной коммуникативности студентов на языковых факультетах педвузов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Наталья Дмитриевна Колетвинова; Казан. ГУ. – Казань, 1999. – 338 с.
10. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів виробничої сфери: дис. ... канд. пед. наук. / Вікторія Анатоліївна Лівенцова; Тернопільський ДПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 232 с.
11. Панфилова А.П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности: учеб. пособие / А.П. Панфилова. – СПб.: Знание, СПБИНВЭСЭИВ, 1999. – 405 с.
12. Радомський І.П. Професійне спілкування в юридичній діяльності / І.П. Радомський // Вісник Нац. тех. ун-ту України «Київ. політех. ін.-т». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2006. – № 2 (17). – С. 130-134.
13. Рембач О.О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ольга Олександрівна Рембач. – Вінниця, 2005. – 368 с.
14. Троцько А.В. Теория и методика делового общения / А.В. Троцько, И.Н. Трубушина. – Х.: ХГПУ им. Г.С. Сковороды, 1999. – 110 с.
15. Хилл Н. Думай и богатей / Н. Хилл. – М.: Экономика, 2000. – 320 с.
16. Чмут Т.К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т.К. Чмут, Г.Л. Чайка. – [3-є вид., стер.]. – К.: Вікар, 2003. – 223 с.

REFERENCES

1. Berestenko O.H. Kultura profesiinoho spilkuвання: navch.-metod. posib. dliastud. den. tazaoch. Form navchannia vsikh spets. humanit. profilu / O.H. Berestenko; derzh. zakl. «Luhans. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka». – Luhansk: Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2013. – 299 s.
2. Borozdina G.V. Psihologija delovogo obshhenija: ucheb. / G.V. Borozdina. – M.: Infra-M, 2006. – 224 s.
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / uklad. i hol. red. V.T. Busel. – K., Irpin': VTF «Perun», 2005. – 1720 s.
4. Horbulich I.O. Pidhotovka maibutnix fakhivtsiv z marketynhu dodilovoho spilkuвання zasobamy profesiino-orientovanykh tekhnolohii: 13.00.04 / Iryna Oleksandrivna Horbulich; DZ «Luhansk. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka» – Starobilsk, 2015. – 293 s.
5. Diachenko M.D. Naukovi pidkhody do rozuminnia sutnosti kultury profesiinoho spilkuвання maibutnix fakhivtsiv [Elektronnyi resurs] / M.D. Diachenko. – 2016. – Rezhym dostupu: naukajournal/index.php/naukajournal/article/view/890. – Nazva z ekranu.
6. Zhukov Ju.M. Jefferektivnost' delovogo obshhenija / Ju.M. Zhukov. – M.: Znanie, 1998. – 164 s.
7. Zotova-Sadylo O.Iu. Profesiine dilove spilkuвання: stanovlennia i rozvytok poniattia / O.Iu. Zotova-Sadylo // Pedahohika vyshch. ta serednoi shk. – 2013. – Vyp. 37. – S. 436-441.
8. Kozubovska I.V. Deiaki osoblyvosti dilovo hospilkuвання u profesiinii diialnosti sotsialnykh pratsivnykiv / I.V. Kozubovska // Sotsialna robota v Ukraini. – 2016. – № 1-2. – S. 5-12.
9. Koletvinova N.D. Formirovanie professional'noj kommunikativnosti studentov na jazykovykh fakul'tetakh pedvuzov: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Natal'ja Dmitrievna Koletvinova; Kazan. GU. – Kazan', 1999. – 338 s.
10. Liventsova V.A. Formuvannia kultury profesiinoho spilkuвання u maibutnix menedzheriv vyrobnychoi sfery: dys. ... kand. ped. nauk / Viktoriia Anatoliivna Liventsova; Ternop. DPU im. V. Hnatiuka. – Ternopil', 2002. – 232 s.
11. Panfilova A.P. Delovaja kommunikacija v professional'noj dejatel'nosti: ucheb. posobie / A.P. Panfilova. – SPb.: Znanie,

SPbIVJeSJeIV, 1999. – 405 s.

12. Radomskiy I.P. Profesiine spilkuvannya v yurydychni diialnosti / I.P. Radomskiy // Visnyk Nats. tekhn. un-tu Ukrainy «Kyiv. politekh. in.-t». Filosofiia. Psykholohiia. Pedagogika: zb. nauk. pr. – K.: IVTs «Politekhnika», 2006. – № 2 (17). – S. 130-134.
13. Rembach O.O. Formuvannya kultury dilovoho spilkuvannya maibutnikh mizhnarodnykiv-analytikiv u VNZ: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Olha Oleksandrivna Rembach. – Vinnytsia, 2005. – 368 s.
14. Trotsko A.V. Teoriya y metodyka delovoho obshcheniya / A.V. Trotsko, Y.N. Trubavyna. – Kh.: KhNPU ym. H.S. Skovorody, 1999. – 110 s.
15. Khyll N. Dumai y bohatei / N. Khyll. – M.: Ekonomyka, 2000. – 320 s.
16. Chmut T.K. Etyka dilovoho spilkuvannya: navch. posib. / T.K. Chmut, H.L. Chaika. – [3-tie vyd., ster.]. – K.: Vikar, 2003. – 223 s.

К.В. ДЖЕДЖЕРА. ДЕФИНИЦИИ “ДЕЛОВОЕ ОБЩЕНИЕ” “ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБЩЕНИЕ”, “ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ДЕЛОВОЕ ОБЩЕНИЕ” В ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОМ ТЕЗАУРУСЕ ОТНОСИТЕЛЬНО КОММУНИКАТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ

В статье обосновывается необходимость подготовки студентов к общению, которое должно осуществляться во время трудовой деятельности в профессионально-трудовой среде. Определяется сущность коммуникативной подготовки студентов. Осуществляется анализ содержания понятийно-категориального аппарата и соответствующего терминологического тезауруса, с помощью которого презентуются явления общения в трудовой сфере. Определяется содержание дефиниций «деловое общение», «профессиональное общение», «профессиональное деловое общение» и их место в терминологическом тезаурусе относительно коммуникативной подготовки студентов.

Ключевые слова: дефиниция, общение, деловое общение, профессиональное общение, профессиональное деловое общение, профессиональная подготовка, студенты, коммуникативная подготовка студентов, терминологический тезаурус.

K.V. DZHEDZHERA. THE DEFINITIONS OF THE «PROFESSIONAL COMMUNICATION», «BUSINESS COMMUNICATION», «PROFESSIONAL BUSINESS COMMUNICATION» IN THE TERMINOLOGY THESAURUS COMMUNICATION CONCERNING TRAINING STUDENTS

In the article the necessity of preparing students to communicate in a professional and labor surroundings. Determine the essence communication training students as a process of formation of readiness of students to communicate, that provides them develop a certain quality attitude to communication and its participants, as well as ability to successfully implement communication action through existing knowledge about communication, communication abilities, skills and abilities.

The analysis of the content of conceptual-categorical apparatus and appropriate terminology thesaurus with which communication phenomena presented in the employment field. Proved that the definition of «professional communication» represents the narrowest meaning of the phenomenon of communication in the labor sphere and points out the signs are related to the interaction of professionals on their professional tasks. With the definition of «business communication» can reveal the importance of communication in the aspect of its relationship with the public interest activities and definition of «professional business communication» refers to the relationship between the professional and businesslike («business») participants in the communication process.

The positions of these definitions of terminology thesaurus communication concerning training students can be seen in the context of determining levels of readiness to communicate in terms of labor activity from sufficient (readiness for professional communication) to the highest (readiness for professional business communication).

Key words: definition, communication, business communication, professional communication, professional business communication, professional training, students, communication training of students, terminology thesaurus.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. С.А. Литвиненко.

Одержано редакцією 16.05.2017 р.

УДК: 372. 881. 161. 1

О.І. СТЕПАНОВА

КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІМ ВИХОВАТЕЛЯМ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИШІВ

У статті проаналізовано формування мовленнєвої культури майбутніх вихователів ДНЗ, названі причини протиріч, що призводять до її зниження і, як наслідок, порушення комунікації в молодіжному середовищі. Визначено місце дисципліни “Культура мовлення та виразне читання” в системі підготовки спеціалістів, окреслено правила і норми спілкування, вимоги до мовленнєвої поведінки в різних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях, шляхи удосконалення комунікативно-мовленнєвих знань.

Ключові слова: мовленнєва культура, комунікація, комунікативна компетенція, нормативність, мовні норми.

Основна місія освіти на кожному історичному етапі розвитку суспільства відповідає сучасній системі цінностей і уявлень. Разом з освоєнням людиною різних способів взаємодії зі світом змінюються зміст, форми і методи навчання і виховання, різні парадигми ніби накладаються одна на одну і навіть співіснують, то ігноруючи одна одну, то зближуючись [3, 146].

© О.І. Степанова, 2017

ЗМІСТ

Павелків Р.В. Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом.	3
Малафійк І.В. Суб'єктність як якість сучасної освіти.	6
Руденко В.М. Зміст вищої освіти як предмет педагогічного проектування в контексті культури.	11
Беленька Г.В. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання в університеті.	15
Лінник О.О. Закономірності та принципи педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.	19
Пелех Ю.В., Непеляк М.С. Глобалізаційний вимір сучасного вищого навчального закладу: інноваційний погляд.	22
Волинець К.І. Людський капітал як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу.	25
Оксенюк О.В. Науковий парк у системі освітологічної підготовки фахівців.	29
Мищенко Т.О., Стадник Н.В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти.	32
Петрук Л.П. Теоретико-методичні основи організації самостійної роботи студентів в умовах реформування вищої освіти в Україні.	37
Сяська І.О. Впровадження системи екологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах сталого розвитку.	40
Гнедко Н.М. Технології віртуальної та доповненої реальності в освітньому середовищі вищого навчального закладу.	44
Булгаков В.П. Теоретико-методологічні засади педагогічної творчості та майстерності в умовах інформаційного суспільства.	48
Серковска-Монка Ядвіга Що нейронаука може внести до дидактики?.	51
Карпенчук С.Г. А якщо звернутися до «Пампедії»	55
Белова С.А. Педагогіка співробітництва у практиці експериментальних Бременських шкіл 20-х рр. ХХ ст.	60
Галатюк М.Ю. Цикл навчального пізнання – основа моделювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з природничих предметів.	64
Останчук М.В. Методика теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.	67
Мороз Л.В., Трофімчук В.М., Василькевич С.С. Використання методу портфоліо в практиці навчання іноземної мови.	71
Шевчук О.А. Формування валеологічного світогляду старшокласників загальноосвітнього навчального закладу щодо усвідомлення сутності дорослого життя.	75
Плисюк О.Р. Методичні аспекти диференційованого навчання математики в старшій школі з врахуванням різниці в темпі засвоєння знань під час самостійної роботи учнів.	77
Галатюк Т.Ю. Формування методологічної культури старшокласників на основі діяльнісного підходу до вивчення природничих предметів.	82
Совгар О.М. Захист українського шкільництва в діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття.	86
Дубич К.В., Данилюк К.В. Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями.	89
Ставожинська-Гжондел Марія Багатокультурний діалог в контексті дитячої міграції як виклик сучасній школі.	92
Нечипорук Л.І. Проблема ресоціалізації дітей із сімей вимушених переселенців.	96
Лукаsevич Роланд Педагогічні й етичні аспекти дослідження безпритульних методом спостереження з неявною участю.	99
Павелків В.Р. Формування деструктивної поведінки підлітків як наслідок десоціалізації.	103
Бриндіков Ю.Л. Реабілітація як сфера професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери.	106
Слозанська Г.І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування «casework» як методу соціальної роботи в територіальній громаді.	111
Левчук І.Б. Рефлексійний вплив соціально-психологічного театру в профілактично-корекційній роботі соціального педагога.	114
Лехолетова М.М. Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності.	118
Косарева О.І. Діагностика рівня розвитку соціальної компетентності як комплексної характеристики особистості майбутнього педагога.	122
Марчук Г.В. Дошкільний навчальний заклад як центр формування соціального досвіду старших дошкільників.	125
Найда Р.Г. Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу.	129
Конончук Д.І. Соціально-педагогічна підтримка у формуванні безпечної поведінки підлітків у оздоровчих таборах.	132
Катеринюк В.І. АРТ-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків. ...	136
Кононко О.Л. Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу.	139

Мирончук Н.М. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи.	145
Дзюбишина Н.Б. Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх хореографів.	149
Волинець Ю.О. Стаднік Н.В. Формування професійно-дослідницької компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.	153
Маліновська Н.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку.	157
Романенко Л.В., Романенко К.А. Підготовка майбутнього вчителя до формування алгоритмічної компетентності молодших школярів як наукова проблема.	160
Косарева Г.М. Діагностика сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів.	163
Козачук М.В. Формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.	167
Калаур С.М. Використання проблемних ситуацій та завдань під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язування професійних конфліктів.	171
Коваленко О.В. Управлінські ситуації як засіб підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності.	175
Грицай Н.Б. Дидактика біології як базова дисципліна у методичній підготовці майбутніх учителів біології: європейський та український контекст.	180
Чувасова Н.О. Проблемно-креативні ситуації в структуруванні змісту природничих дисциплін як засіб розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хімії та біології.	184
Хміль Н.А. Зміст і структура професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі.	189
Павлюк Н.П. Ділове спілкування як основа комунікативної культури студентів, викладачів у вищих навчальних закладах.	193
Джеджер К.В. Дефініції «Ділове спілкування», «Професійне спілкування», «Професійне ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.	197
Степанова О.І. Компетентісно-орієнтований підхід при викладанні культури мовлення майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів у контексті гуманізації освітнього процесу вищів.	201
Козлюк О.А. Стан підготовки майбутніх вихователів до формування гуманістичної спрямованості спілкування дошкільників.	205
Падалка О.І. Когнітивний компонент у структурі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.	208
Федорова Н.В. Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів у процесі професійної підготовки.	211
Янцур М.С. Гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.	215
Галатюк Ю.М. Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності.	222
Горонаха Н.М. Організація педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»: компетентнісний аспект.	225
Мельничук О.В. Педагогічні здібності викладача вищого навчального закладу.	230
Павелків К.М. Професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови: сутність, зміст, структура.	232
Мосейчук Ю.Ю. Психолого-педагогічні підходи до педагогічного проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я.	236
Ващенко О.М. Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи.	240
Мондич О.В. Методика формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів з анатомії та фізіології людини.	244
Конончук О.А. Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти як умова попередження агресивної поведінки дошкільників.	247
Руденко Н.М. Формування конфліктологічної культури студентів на заняттях спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці».	252
Володько Т.К. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи засобами виставкової діяльності.	255
Тюска В.Б. Самореалізація майбутнього педагога – організатора дозвілля у клубній діяльності.	258
Ваколюк А.М., Дутчак В.В. Вплив фізичної культури на формування всебічно розвинутої особистості.	262
Юрчук О.І. Педагогічні умови підготовки студентів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах.	265
Войтович О.В. Сутність емоційної саморегуляції вихователя дошкільного закладу.	269
Осипчук О.П. Педагогічні умови формування моральної поведінки у молодших школярів.	272
Дуброва А.С. Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог.	275
Станіславчук Н.І. Формування етичної компетентності студентів у вищій школі.	278
Луцик Г.О. Готовність майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки як теоретична проблема.	280

Горохівська Т.М. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз.	284
Воронцова І.В. MIND MAP як засіб підвищення ефективності графічної підготовки студентів технічних коледжів.	288
Сушенцева Л.Л. Інтегровані предметні навчальні комплекси як основа формування професійної мобільності педагога професійного навчання машинобудівного профілю.	291
Давидович В.О., Томаш В.В. Сучасні підходи в організації групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на заняттях з машинобудівельних дисциплін.	296
Дичківська І.М. Теоретичне обґрунтування змісту рефлексивного компонента готовності до інноваційної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.	300
Яницур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства.	303
Вертугіна В.М., Пугач А.Ю. Формування просторових уявлень у дітей п'ятого року життя (на матеріалі об'єктів екологічної стежини).	306
Глінчук Ю.О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до запобігання учнівського травматизму.	309
Павлюк Т.О. Використання елементів народної математики в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.	313
Семеняко Ю.Б. Емпіричне дослідження виховання культури споживання медіа-продукції у дітей старшого дошкільного віку в сім'ї.	316
Романюк А.А. Реалізація вчителями початкових класів принципу наочності в освітньому процесі початкової школи.	320
Артемова Ю.І. Методичні основи навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	323
Відомості про авторів.	327